

סימולציות קבוצתיות ככלי לפיתוח קוד התנהגות אתי בקרב

מדריכים ומעסיקים במסגרות תעסוקה נתמכת: הדרכה

ממוקדת לומד

חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה"

מאת

מירי בן עמרם

בית-הספר לחינוך

הוגש לסנט של אוניברסיטת בר-אילן

שבט, תשע"ח

רמת גן

תקציר

תעסוקת אנשים בעלי מוגבלות שכלית התפתחותית (משי"ה) בשוק העבודה מעלה דילמות אתיות מורכבות בשל חסמים שונים הניצבים בפני אנשים אלו. מכאן חשיבותו הרבה של מחקר זה, החושף את התפיסות, העמדות והאתגרים האתיים עמם מתמודדים מדריכי תעסוקה נתמכת ומעסיקים המלווים את העובדים בעלי משי"ה בשוק העבודה החופשי.

מטרתו המרכזית של המחקר הנוכחי היא לחקור את יעילותן של אסטרטגיות הדרכה מגוונות מסוג סימולציות ותרחישיים בקרב מדריכי תעסוקה נתמכת ומעסיקיהם, המלווים עובדים בעלי משי"ה בעבודתם המתמודדים עם אתגרים אתיים הכרוכים בהעסקתם. מטרה נוספת של המחקר היא להציף את הדילמות האתיות ואת כללי ההתנהגות האתיים שעולים במסגרות תעסוקה נתמכת, דבר העשוי לסייע לפתח קוד אתי שיהיה מוסכם על המדריכים והמעסיקים במסגרות של תעסוקה נתמכת. בחינת אסטרטגיות ההדרכה תתמקד בדילמות האתיות ובכללי ההתנהגות האתיים הנגזרים מסוג תעסוקה זה, העולים מתוך שכבות המודל האקולוגי וצפים בתהליכי הדרכה ממוקדים בלומד (LCE). במחקר הנוכחי מתמקדים בתהליכי הדרכה אלו בסדנאות סימולציות קבוצתיות בהשתתפות שחקנים, ניתוח תרחישי דילמות ותחקור סרטוני הסימולציות תוך התייחסות לתפיסות העצמה פסיכולוגית, מסוגלות עצמית, ועמדות כלפי העסקת אנשים בעלי משי"ה בקרב משתתפי המחקר.

המשתתפים במחקר נחלקו לשתי קבוצות: הקבוצה הראשונה כללה 83 מדריכי תעסוקה נתמכת שחולקו לשלוש קבוצות משנה: קבוצת הניסוי עברה הדרכה קבוצתית מבוססת סימולציות בהשתתפות שחקנים, קבוצת הביקורת א' התבקשה לחקור את תרחישי הדילמות האתיות, וקבוצת הביקורת ב' לא עברה תהליך הדרכת. הקבוצה השנייה כללה 60 מעסיקים שחולקו לשלוש קבוצות משנה גם הם: קבוצת הניסוי עברה הדרכה בקבוצות בעזרת צפייה בסימולציות שנערכו בקרב מדריכי תעסוקה נתמכת, קבוצת הביקורת א' התבקשה לחקור תרחישי דילמות, וקבוצת הביקורת ב' לא עברה תהליך הדרכת. כל המשתתפים מילאו שאלונים שלוש פעמים בטווח של כשנה שבחנו את ההעצמה הפסיכולוגית שלהם, מסוגלותם העצמית ועמדותיהם בנושא תעסוקת עובדים בעלי משי"ה.

שיטת עיבוד הממצאים התבססה על ניתוח הנתונים בשיטת Mixed Methods, שילוב של מתודולוגיה איכותנית (צפייה בסימולציות ובתחקירים, ניתוח חקר האירועים) ומתודולוגיה כמותית (שאלוני עמדות). ממצאי החלק האיכותני של המחקר העלו כי מרבית הדילמות האתיות וכללי ההתנהגות האתיים הנגזרים (קידוד פתוח) משותפים הן למדריכי תעסוקה נתמכת והן למעסיקים, כשכללי התנהגות האתיים נעו על רצף שבין גמישות מחשבתית לקשיחות והצבת גבולות. הדילמות האתיות וכללי ההתנהגות האתיים נמצאו כרוכים סביב חמש אינטראקציות משותפות המהוות צירים מרכזיים במודל האקולוגי החברתי, כגון שכבת המיקרו הדנה באדם בעל משי"ה ויחסיו עם המדריך/המעסיק, שכבת המזו דנה ביחסים שבין המדריך/המעסיק לבין ההורים, שכבת האקסו הדנה ביחסים בין המדריך ובין המעסיק בארגון, שכבת המקרו הדנה ביחסים בין המדריך/המעסיק לבין הממונה עליו בארגון, ושכבת הכרונו דנה ביחסים בין המדריך/המעסיק לבין המדיניות הציבורית.

ממצאי החלק הכמותי העלו כי רמת ההעצמה הפסיכולוגית בקרב המעסיקים גבוהה באופן מובהק מרמת ההעצמה הפסיכולוגית בקרב המדריכים, רמת המסוגלות העצמית בקרב המדריכים גבוהה באופן מובהק מרמת המסוגלות העצמית בקרב המעסיקים, ורמת העמדות החיוביות של המעסיקים כלפי העסקת אדם בעל משייה בארגון גבוהה באופן מובהק מרמת עמדות המדריכים כלפי העסקת אדם בעל משייה בארגון. הממצאים הכמותיים הראו כי משחק תפקידים באמצעות סימולציות בקרב המדריכים או צפייה בהם בקרב המעסיקים משפיעים על שיפור העמדות מסוג העצמה פסיכולוגית, מסוגלות עצמית והעסקת עובדים בעלי משייה בארגון יותר משאר סוגי ההתערבות: ניתוח אירועים או מילוי שאלונים. אך עם זאת, השפעת הסימולציות ניכרת באופן מהותי בקבוצת המדריכים שהתנסו במשחק התפקידים, כשהשפעה הדומיננטית על העמדות בתקופת הניסוי אף ממשיכה להיות עקבית אף 6 חודשים לאחר תום ההתערבות המחקרית.

מבחינה תאורטית, המחקר מציע גישה אינטגרטיבית להתמודדות עם מבנה רב ממדי של דילמות אתיות המתעוררות בעקבות תעסוקת עובדים בעלי משייה בקרב מדריכי תעסוקה נתמכת ומעסיקים, וזאת, באמצעות המודל האקולוגי החברתי, תוך בחינת תהליכי הדרכה מגוונים. מבחינה מעשית, ממצאי המחקר יסייעו בפיתוח תפיסה מערכתית לקראת פיתוח כללי התנהגות אתיים למדריכי תעסוקה נתמכת ומעסיקים. כללים אלו עשויים להועיל להם בהתמודדותם עם האתגרים והדילמות האתיים במסגרות של תעסוקה נתמכת.